

СРЕТА ПЕЦИЊАЧКИ

**РАСПОРЕД ДОМАЋЕ МИЛИЦИЈЕ АУСТРИЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ
СРБИЈЕ У 1725. ГОДИНИ**

У нас се, нажалост, и данас мало зна о тзв. националној, тачније о домаћој милицији аустријске Краљевине Србије између пожаревачког и београдског мира (1718—1739. године), осим, наравно, да је постојала. И то углавном стога што се тиме све досад готово нико понаособ није бавио, нити се бави, тако да су та милиција и њена улога још увек скоро сасвим нерасветљене. Штавише, о њој скоро и да нема ни објављених података, бар не вреднијих, осим ако се не рачуна оно што су својевремено, више узгред, публиковали Лангер и Павловић. Међутим, ваља одмах рећи да таквих података, како изгледа, и нема, јер нису очувани. У ствари постоји, колико нам је познато, само неколико изворних докумената о тој милицији, који се сад налазе у Бечу, а од којих је овде потписани недавно објавио два, један у Зборнику радова Народног музеја у Чачку (књ. VII, 1976), а други у Мешовитој грађи Историјског института у Београду (књ. 5, 1978). Тим документима ваља сад придодати и овај, чија је вредност, иначе, сасвим несумњива, због чега се он уосталом и публикује. У ствари, тај предмет се састоји од неколико докумената, који су, на срећу, очувани.

Спис се налази у бечком Ратном архиву, где је заведен под бр. НКР, Pr. Expediit, 1726, IX, № 238, F. 1—27, а састоји се од четири документа неједнаке величине и вредности, који се објављују постојећим редоследом, и то у српском преводу.

По обиму је највећи, а свакако и највреднији, извештај Виртемберговог ађутанта, капетана De Steag-а од 9. новембра 1725. године. Тај акт је састављен очигледно после капетановог обиласка читаве границе према Турској и свих хајдучких компанија, укључујући и оне из унутрашњости земље, односно после његовог повратка у Београд. Извештај је упућен принцу Виртембергу, гувернеру Краљевине Србије, а састоји се од кратких описа и помена свих компанија и њихових стражарница или чардака, затим сумарног исказа и закључака, који су, дабоме, сасвим кратки у односу на саме описе. Затим следи предлог официрско-подофицирских плата, који је имао да се усвоји, па преглед дотадашњих издатака за издржавање или хлеб милиције о којој је реч, што је имало да буде укинута, и најзад Виртембергово писмо од 29. новембра 1725. године, кад је цео предмет комплетиран и послат у Беч.

Према томе, овде се на првом месту даје писмо принца К. А. Виртемберга, гувернера Србије (I), затим преглед предложених официрско-подофицирских плата (II), па преглед дотадашњих издатака за милицију (III) и најзад опис — распоред саме милиције (IV).

I

Високославни Дворски ратни савете! Нека Дворски ратни савет из приложенога изволи разабрати како и на који начин су распоређени постојећи србијански хајдуци по граници према Турској и по унутрашњости Краљевине Србије, те која насеља, постоје и чардаке они држе, односно на колико су компанија исти распоређени. Но, како је граница према Турској доста развучена, то садашњи број хајдука није довољан. Тим мање што ти људи чувају и обезбеђују читаву границу од непријатеља, а сем тога и унутрашњост земље од разбојника. Осим тога, од њих и Високи ерар захтева сасвим одређене мере и акције против иначе недозвољеног промета с извесним робама и новцем, што све скупа није увек могуће постићи, јер за све те и друге задаће није довољна ни постојећа регуларна србијанска милиција, ни Немци који се у Србији налазе, будући да је терен веома непрегледан, односно шумовит и брдовит. Из тих разлога сматрам да свака од постојећих 19 компанија мили-

ције треба да има 150 пешака и 50 коњаника, а к томе још и по 50 помоћних људи или способних резервиста, који би замењивали хајдуке у земљорадњи и другим пословима, па би се од њих и њима сличних могли регрутовати и сами хајдуци ради попуњавања компанија у случају да ове било због чега остану без довољно људства.

Познато ми је, наиме, од раније да се Дворски ратни савет носио мишљу да од те и такве милиције више не узима ни десетину ни друге дажбине. Ако је већ тако, онда ће Дворски ратни савет из приложенога моћи да види шта су ти хајдуци на име хлеба [порције]¹ добијали од Царског ерара, па се према томе лако може установити шта би то стајало убудуће, кад се та милиција увећа, као што се предвиђа, тј. кад се иста попуни и доведе у комплетно стање. Стога ја лично не бих могао саветовати да се и даље настави с узимањем десетине и других дажбина од хајдука, с једне, односно с давањем плата на име хлеба хајдуцима, с друге стране, јер сматрам да би било боље само официрима и подофицирима дати одређену новчану плату, како је то исказано у приложеној спецификацији, док би редови, већ је речено, могли бити ослобођени од сваке контрибуције и десетине, уместо да им се даје новац за хлеб као досад.² Дворски ратни савет би могао да израчуна шта стају ти хајдуци ове године, према њиховом стварном броју и добијеном хлебу, а шта би могли стајати убудуће само официри и подофицири, плаћени у готову, односно да би на тај начин сума од 25 хиљада и неколико стотина форинти могла да се смањи за око 17.000 форинти, па би се сума од 8.250 фор. увек утолико лакше могла обезбедити, и то из фонда из којег се узима и целокупна свота за исхрану или хлеб. На тај начин би његово царско величанство јефтинеје добило једну заиста добру и увећану земаљску милицију, која би се веома корисно могла употребити и у миру и у рату, а која би, штавише, у погодном тренутку за собом могла повући и своје сународнике у Турској. Но све зависи од тога да ли ће се усвојити моје сугестије, док ја остајем Дворском ратном савету као сасвим покорни слуга.

Београд, 29. XII 1725. Карл Александер фон Виртемберг
(Kriegsarchiv, НКР, Pr. Ехр.,
1726, IX, № 238, F. 1—3).

II

Преглед новоодређених плата официра и подофицира србијанске националне милиције у пуном саставу за годину, тј. уколико се исто усвоји.³

СРЕГА ПЕЦИЊАЧКИ

Број официра — подофицира	Чин — звање	Појединачна годишња плата	Свега годишње
3	Оберкапетана	200	600
16	Капетана	100	1600
38	Хаднађа	60	2280
19	Харамбаша	45	855
38	Барјактара	40	1520
38	Стражмештера	20	760
120	Каплара	10	1200
		С в е г а	8.815 фор.

(Kriegsarchiv, НКР, Pr. Ехр., 1726,
IX, № 238, F. 4)

III

Преглед досадашњег следовања националне милиције Краљевине Србије које је ова добијала и добија из царских магазина према постојећем бројном стању на име своје исхране.

Број официра — подофицира	Чин — положај	Имају порција на дан	Свега месечно порција	Рачунајући по 2 крајцара то у новцу год. износи	
				фор.	кр.
19	Капетана	6	3420	1368	—
38	Хаднађа	3	3420	1368	—
19	Харамбаша	3	1710	684	—
38	Барјактара	2	2280	912	—
38	Стражмештера	2	2280	912	—
120	Каплара	1	3600	1400	—
1550	Редова	1	46740	18688	4
			С в е г а	25.332	4

(Kriegsarchiv, НКР, Pr. Ехр., 1726,
№ 238, F. 5)

IV

Обавештење о томе како сам, наиме, ја доле потписани, и то по милостивом наређењу гувернера и висококнежевске светлости принца Карла Александра, војводе од Виртемберга, читаву царску националну милицију у Краљевини Србији уредио и поставио, те њене страже и патроле распоредио, односно како сам дуж читаве границе размотрио лежеће чардаке, а осим тога и сваког капетана упутио тачно у његове дужности, те све прегледао и о свему понешто укратко забележио, и то како следи:

КАПЕТАНИЈАТ ВУКА ИСАКОВИЋА (Црна Бара)⁴

Хајдучка чета капетана Српске националне милиције Вука Исаковића броји 80 наоружаних људи. Седиште капетана је у Црној Бари на реци Дрини, док се компанија састоји из више постаја, односно стражарница или чардака. То су:

Јордан. Прва стражарница или чардак капетанијата се налази код Јордана на реци Дрини, и то између две баре, од којих се једна зове Дриница, а друга Црна бара, одакле се контролише терен један час хода десно до Раче, где се Дрина улива у Саву, односно један час лево према Црној Бари.

Црна Бара. Друга стражарница је код села Црна Бара, које је удаљено од Јордана отприлике 1 час хода. Између Црне Баре и реке Дрине је лепа равница, од чије земљорадње и сточарства може да се живи.

Лазарет. Један час хода од Црне Баре лежи трећи чардак ове чете. То је нови лазарет, који се налази на прелазу преко Дрине и његовој скели.

Бадовинци. Четврта стражарница се налази на Дрини код села Бадовинаца између две шуме, и то управо на оном месту где се Дрина за време сушних лета може прегазити, као што је то у задњем рату учинио и генерал Петраш с националном милицијом.

Према томе, чета споменутог капетана Исаковића, која се састоји од 80 хајдука, чува и контролише терен дуж реке Дрине од Раче на Сави до Бадовинаца у дужини од 4 часа хода, док по дубини та контрола досеже до час и по хода од границе према уну-

трашњости. На том терену има, речено је, четири чардака, горе именованих, од којих је сваки поседнут са по 3 хајдука.

КАПЕТАНИЈАТ ИВАНА ПРОДАНОВИЋА (Прњавор)

Чета капетана Ивана Продановића броји 70 хајдука. Седиште капетана је у Прњавору, док је земљишни терен ове јединице веома погодан за обрађивање и сточарство. Чета има пет чардака. То су:

Беговци. Први чардак или стражарницу овог капетанијата представљају Беговци [Begovzu], који се налази на путу крај реке Дрине, између две баре, Дринице и Рашћа [Rastie], један час хода од Бадовинаца.

Дубовик. Други чардак је Дубовик, удаљен један час хода од Беговаца, који се иначе налазе на путу што води од Лазарета ка Зворнику.

Нови Прњавор. На један час хода од Дубовика, преко пута од турског пограничног насеља Ново Село, налази се шанац Нови Прњавор, а код њега и истоимена стражарница.

Стари Прњавор. Један час хода од Новог Прњавора, а пола часа од турске пограничне станице Лешнице је Стари Прњавор, а код њега и истоимени чардак. Пола часа хода од Старог Прњавора, на путу према следећем чардаку је српски манастир Чокешина, одакле почиње црска планина.

Svratnack. То би био пети чардак, и то на висини, који би се налазио на пушкомет од границе, три часа хода од Старог Прњавора, тј. тамо би такав чардак могао бити постављен, јер висока планина не затвара долаз из Турске. Наиме, одмах испод те, будуће стражарнице на извору Лешнице је отворен пут који води из Турске, а једно пола часа одатле је ново хајдучко село Јошава [Joschova], док позади села лежи висока планина Тројан [Trojan].

Према томе, чета капетана Продановића од 70 људи кантролише гранични појас 7 часова широк а 1,5 дубок, тј. од Беговаца на Дрини па све до Svratnack-а у планини, с тим што је сваки чардак увек поседнут са по 3 наоружана човека.

ЧЕТА КАПЕТАНА МИЛИСАВА (Павковина)

Хајдучка чета капетана Милисава броји 40 наоружаних људи. Седиште капетана је у Павковини, док се земљиште чете састоји поглавито од бреговитих и шумовитих терена, а нешто и од равнице, што се све скупа простире дуж границе према Турској, с ове стране реке Јадра. Капетанијат има четири стражарнице или чардака. То су:

Медарице. Ту се налази први чардак капетана Милисава. У ствари, чардак се налази у планини, близу Великог Села у Турској, два часа хода од Свратника, задње стражарнице капетана Ивана. Даље, одмах испод Медарице, у шумовитој долини, биће насељено једно ново хајдучко насеље.

Павковина. Ту је други чардак капетанијата, и то на један час хода од Медарице. Изван села Павковине, према реци Јадру, налази се један пут који долази из Турске.

Цикоте. Трећа стражарница је код Цикота, које се налазе у брдима, близу границе, један час хода од Павковине, одакле води пут из Турске.

Кресова [Krasova]. Четврти чардак је код Кресаве, која се налази горе у брдима, удаљена два часа хода од Цикота, с тим што је сам чардак смештен крај пута Зворник — Крупањ.

Према томе, овај капетанијат покрива 6 часова широк и 1,5 час дубок погранични терен, што значи од Медарице два часа хода доле према Лешници, с тим што се на читавом том простору налазе четири чардака, од којих је сваки поседнут са по 3 човека.

КАПЕТАНИЈАТ ЈОВАНА МИХАТОВИЋА (Бела Црква)

Чета капетана Јована Михатовића има 42 човека под оружјем. Седиште капетана је у Белој Цркви, док му се терен, иначе, састоји поглавито од великих планина и шума. Капетанијат има четири пограничне стражарнице. То су:

Ликодра. Прва стражарница ове чете је код Ликодре у високим брдима близу границе, један час хода од последњег чардака капетана Милисава — Кресаве, где већ давно од раније међу хајдучима живи и сељак Милисав, и то по изричитој дозволи његове висококнежевске светлости принца Александра, гувернера Србије.

Бела Црква. Други чардак је више села Бела Црква, високо у планинама, које је удаљено, опет, један час хода од Ликодре, а исто толико и од границе.

Ставе. То је трећи хајдучки чардак, односно село, које лежи чврсто на самој граници, и то на путу за Соко, који се налази два часа хода од границе у планинама. Соко је турска тврђава, уз коју се налази и истоимена варош.

Братачић. Четврта стражарница се налази код Братачића на истоименом брегу, који је од Става удаљен један час хода. Недалеко одатле, с десне стране, тече речица Пецка, која дели шабачки од ваљевског дистрикта, односно турску територију од наше, аустријске.

Према томе, чета капетана Јована Михатовића пружа се дуж границе од Кресаве и Ликодре до Братачића, а има четири пограничне стражарнице, од којих је свака увек поседнута са по 3 хајдука. Иначе је читав тај терен, који ова компанија покрива, широк четири часа хода, а дубок 1,5 час идући од границе према унутрашњости.

ЧЕТА КАПЕТАНА ЈЕФТЕ ВИТКОВИЋА (Ваљево)

Хајдучка чета капетана Јефте Витковића броји 150 људи под оружјем. Седиште капетана је у граду Ваљеву, око чије мошете је за време последњег рата с Турцима био начињен шанац. Иначе, ту, у чети, има доста ораница, ливада, винограда и шума, тако да се у томе не оскудева. А како од Ваљева према граници већ на пола часа од града почињу високе планине, то су се и тамошњи хајдуци због дивљине и неплодности тог планинског терена морали спустити у ниже пределе,⁵ где су затекли бољу земљу, тако да сада настањују више насеља и имају више чардака. То су:

Мрска. Прва стражарница капетанијата је код Мрске, која се налази у планини, на граници, и то на оном месту где се раздваја пут који долази од Сарајева, пошто пређе преко Дрине, чији један крак иде за Шабац, а други за Београд. Сама, пак, Мрска је удаљена два часа хода од Братачића, последњег чардака капетана Михатовића. Код Мрске речица Пецка напушта нашу страну и одлази у Турску.

Драгодолак. Ту је други чардак Витковићевог капетанијата. Налази се сасвим на граници, на високој планини, где, нешто ниже, у једној долини, извире речица Пецка. Тај чардак је удаљен

од Мрске два и по часа хода, а налази се на путу за Ваљево, који, иначе, долази од Сарајева, а који Дрину прелази код Љубовије, где се налази један стари хан и скела, али то је све већ у турској земљи.

Леска. Леска је трећи чардак ове чете, који се налази на истоименом брду. Од Драгодола је удаљен два часа хода, а од турске границе, опет, само пола часа. Десно од Леске, на једном високом брегу, налази се стари, напуштени двораци или замак [Schloss]⁶ Вележ [Wellesch], испред и иза којег се простире планина Медведник. Довде долази и један пут од града Саса [Sass], који се иначе налази с оне стране Дрине, у Босни.

Паћуга [Patjuta]. То је четврти чардак ове чете, који се налази на истоименом вису, недалеко од планине Јабланика. Сама Паћуга је удаљена један час хода од Леске, и исто толико од границе која се налази преко планине. Између Леске и Паћуге води један пут, који долази из Турске.

Лесковица. Пети чардак ваљевске компаније, Лесковица, налази се на истоименом брду. Удаљен је два и по часа хода од Паћуге, а један од турске границе. Налази се на путу који иде од Ваљева према Ужицу.

Баћевци [Batjevzy]. То је шеста стражарница капетана Витковића. Налази се на истоименом брду, поред кога иде пут од Ваљева за Ужице. Од Лесковице је удаљен један и по час, а од турске границе један час хода, која се иначе налази иза планине.

Према томе, погранични терен капетана Витковића се пружа од Братачића до Баћевца. Има шест пограничних стражарница, од којих је свака поседнута са по три хајдука. У ствари, гранично подручје капетанијата је широко 11,5 а дубоко 2 часа хода. Међутим, читав тај терен је, већ је речено, веома брдовит, јер се налази у високим планинама.

ЧЕТА КАПЕТАНА ЈАЋИМА (Осеченица)

Хајдучка чета капетана Јаћима броји 70 наоружаних људи, док се седиште капетана налази у Осеченици. У чети ту и тамо има нешто оранице по брдима и шумама, првенствено око Осеченице, док је ливада и пашњака мало, па се стока мора напасати по шумама. Капетанијат има четири погранична чардака. То су:

Крчмар. Удаљен 1,5 час хода од Баћевца. Први чардак капетана Јаћима се налази на брду Крчмару, до кога, иначе, из Турске долази и један пут.

Осеченица. Други чардак ове чете је код Осеченице. Удаљен је један час хода од Крчмара, а налази се на висини, одакле, такође, један пут води у Турску.

Брежђе [Bresie]. Трећи чардак је у планини код Брежђа. Удаљен је од Осеченице један час хода, а налази се на оном месту где ниже њега два различита пута воде у Турску, један лево — други десно.

Савина вода. То је четврта стражарница, која се налази на земљишту села Планинице, један час хода од Брежђа, и то на путу који води од Београда ка Ужицу.

Према томе, чета капетана Јаћима захвата терен од Баћевца до Савине воде, а има четири пограничне стражарнице, које су, такође, увек поседнуте са по три хајдука. То је ширина од пет и по, а дубина од 1,5 час хода од границе, али на том подручју нема довољно ни људи ни стоке, чак и ако се не рачунају посве неплодна брда.

КАПЕТАНИЈАТ ПАЗНАНА ЖУДОВИЋА (Броњари)

Чета капетана Жудовића броји 110 хајдука. Седиште њеног капетана је у Броњарима, у тзв. црногорским планинама. То је каменит терен, али ту и тамо по долинама има нешто и ораница и ливада. Пашњаци се, ипак, у већини налазе по самим шумама, али се и они користе. Капетанијат има 6 чардака. То су:

Маљен. Прва стражарница или чардак је Маљен, један од највиших црногорских врхова и планина. Чардак је од Савине воде удаљен четврт часа хода, а од границе један и по час, према реци Каменици, преко које прелази и стари друм од Ужица, који води овамо.

Бело Тометино поље. То је други чардак капетана Жудовића, који је удаљен 1,5 час хода од стражарнице Маљен. Чардак стоји на већ поменутој реци Каменици, која отуд тече ка селу Каменици, а од овог, опет, даље према Морави, јер је овде развође. Ту, такође, има један пут који долази из Турске, из ужичког дистрикта.

Ртина. То је трећи чардак ове чете. И он је на самој граници, удаљен два часа хода од Белог Тометиног поља, где се, такође, може видети пут који долази из ужичко-пожешког дистрикта у Турској. Визави од Птине, с оне стране Каменице, на турској страни, лежи село Мршељ (Mersche).

Дружетићи. Четврти чардак се налази код села Дружетића, а удаљен је један час хода од Птине. Налази се на уском путељку који долази из Турске. Сат и по од границе леже два нова хајдучка села, и то поред реке Чемернице. Та села су Коштунџићи и Леушићи (Leuschich).

Јанчићи [Jantschy]. То је пета стражарница капетанијата. Налази се на један час хода од Дружетића, и лежи на самој граници. Ту, такође, долази један пут из Турске. Сат и по одавде је ново хајдучко село, које се зове Срезоевац.

Рошци [Rostschy]. Један час хода од Јанчића близу границе је и шести чардак ове чете — Рошци, одакле један обичан путељак води у Турску, па је та постаја, због тог пута, ту и постављена. Један час ниже одатле улива се река Каменица у Западну Мораву.

Према томе, чета капетана Жудовића је запосела читав погранични терен од Савине воде до Рожаца. Ту постоји укупно шест чардака, од којих је сваки поседнут са по три хајдука, док је подручје чете широко 8, а дубоко 1,5 час хода, не рачунајући ту планине (?!).⁷

КАПЕТАНИЈАТ НИКОЛЕ ИВАНОВИЋА (Чачак)

Чета капетана Николе Ивановића броји 170 хајдука. Седиште капетана је у Чачку, на десној обали Западне Мораве, одакле је до граничне хумке само четврт часа хода. Ту је, у Чачку, код цамије, хајдучки шанац и контумацка кућа. Око Чачка има доста плодне и добре земље, која се користи као ливаде и оранице, али је невоља у томе што се Морава често излива и све то плави, особито с пролећа. Капетанијат има 7 чардака. То су:

Каменица. То је први чардак или стражарница овог капетанијата, идући од задње постаје капетана Жудовића, од које је удаљен један час хода, док од овог чардака, Каменице, до првог хајдучког села Горијевнице има час и по хода, с тим што се ово налази позади чардака, даље у унутрашњости. У ствари, чардак Каменица је одмах повише хајдучког села Каменице, недалеко од Овчара и Каблара, између којих тече Морава, која чини граничну међу с Турском одавде па све до Сталаћа, где се спаја с Јужном Моравом.

Трбушани. То је други чардак ове чете, који се налази код истоименог хајдучког села, четврт часа од Мораве, а један час хода

од Каменице, док се сами Трбушани налазе на путу који долази из Турске.

Чачак. Трећу постоју претставља сам Чачак, где се налази обична стражарница код контумаца, а не чардак, али је и она без сталне хајдучке посаде. Туда, иначе, протиче Морава и „обухвата леву половину Чачка“, а четврт часа одатле је гранична хумка, где има и један пут. Пола часа даље од Чачка, на турском земљишту, постоји хан Атеница [Atteniza], како се исти зове, где се налази стална турска војна посада од 75 коњаника на челу с једним агом. Хан је, иначе, смештен на самом путу који долази од Ниша и Видина, па се у њему налази и турско складиште соли (која се ваљда довози из Влашке? — С. П.), одакле се иста одвози у Босну, која се том сољу и снабдева. Десно од Чачка иде један пут за Пожегу и Ужице, и даље за Босну, а лево пак за старовлашки дистрикт и Нови Пазар. Тим путем могу да се крећу и кола.

Балуга. Четврти чардак ове чете је Балуга. [Baloga], на самој Морави, сат и по хода од Чачка. Пола часа ниже одатле, код крајњег села Станчићи [Stanziza] Чемерница се улива у Мораву, где долази и један пут из Турске и пролази кроз преко пута лежеће село, које се такође зове Балуга.

Заблаће. Пети чардак је код Заблаћа, опет близу Мораве, сат и по хода од Балуге, а ту је и један заобилазни пут што долази из Турске. Кад надође Морава, онда преко ње не може нико; а кад вода опадне, онда се на сваком месту може прегазити, особито лети кад је водостај и иначе мали, па за саму стражарницу утолико више има посла.

Негришори. На један час хода од Заблаћа, код Негришора, налази се шеста стражарница, од које пак до хајдучког села Мојсиња такође има један час хода.

Лам. Лам је седми чардак Ивановићеве чете, а налази се на један час хода од Негришора. То с једне, док се с друге стране на час хода налази и хајдучко село Остра. Код Лама реку обично прелазе „албански“ сточари с њиховим овцама,⁸ кад их гоне на испашу у околину Рудника, односно кад их с паше враћају кућама.

Према томе, чета капетана Николе Ивановића је запосела и држи читав гранични сектор од Рожаца у чети капетана Жудовића до Лама, што по дужини (ширини) износи 8 часова хода, а по дубини, опет један и по час. Ту има укупно 7 чардака или стражарница, од којих је свака увек поседнута са по три хајдука, сем оне у Чачку.

ЧЕТА КАПЕТАНА РАДОЈИЦЕ ПЕТРОВИЋА (Цветке)

Чета капетана Радојице Петровића има 70 хајдука. Седиште капетана је у Цветкама, које се налазе на једном узвишењу, удаљеном један час хода од реке Мораве, према унутрашњости земље. Терен чете је погодан за сточарство и ратарство, али је недовољно насељен према земљишту које би се могло обрађивати. Чета има три чардака. То су:

Обрва [Obravo]. Први чардак ове чете је на Морави код Обрве, која је удаљена један час хода од Цветака, а исто толико и од Лама у чачанском капетанијату.

Данковци [Dankovze]. Други чардак ове чете је у Данковцима, који су удаљени један час хода од Обрве.

Адрани. Трећи чардак Петровићеве чете је код Адрана, 2,5 часа хода од Данковаца, с тим што се између та два места простиру дивље шуме и мочваре. Четврт часа хода одавде је и новонасељено хајдучко село (?), док уз чардак води један пут који долази из Турске.

Према томе, чета Радојице Петровића има три чардака, који се налазе на граничној линији, чија ширина или раздаљина од Лама до Адрана износи 4,5, а дубина 1,5 час хода од границе према унутрашњости.

КАПЕТАНИЈАТ РАДОВАНА СТАНИШИЋА (Витановци)

Чета капетана Радована Станишића [Станишићева]⁹ броји 200 хајдука. Седиште капетана је у Витановцима, у чијој близини и на чијем подручју се налази главни прелаз преко границе у Турску. Капетанијат има три чардака. То су:

Опланићи. Први чардак ове чете се налази код Опланића, недалеко од Мораве, у рудничком дистрикту. Тај чардак је удаљен један и по час хода од оног код Адрана, и поред њега пролази један споредни пут што долази из Турске.

Карановац. Друга стражарница је код Карановца, који је удаљен један час хода од Опланића, док између та два места према Морави тече поток Woog (?), који, иначе, на овом сектору дели руднички од крагујевачког дистрикта. Преко пута Карановца, с друге стране реке Мораве је турски хан, где под три заставе стоји 100 пешака и 50 коњаника турске пограничне милиције.

Витановци. Трећи чардак ове чете се налази код Витановаца, који је удаљен два часа хода од оног у Карановцу, где се налази главни прелаз, односно пут за Турску. Између поменутих места тече речица Гружа, која се улива у Мораву.

Према томе, капетанијат Радована Станишића се протеже од Адрана до Витановаца, где се налазе три поменута чардака или стражарнице. Осим тога, овај капетанијат држи и посебне патроле, дану и ноћу, састављене од пешака и коњаника, ради заштите тог краја и путника од тамошњих разбојника, којих има.

ОБЕРКАПЕТАНИЈАТ СТАНИШЕ МАРКОВИЋА (Крагујевац)

Компанија оберкапетана Станише Марковића броји 200 хајдука. Седиште оберкапетана је у Крагујевцу, у коме се налазе и шанац и капетанова кућа. Кроз Крагујевац пролази главни друм из Турске за Београд, али се тај друм увек мора чувати, јер около има скитница и разбојника, док на пола часа од Крагујевца према граници и Турској почињу планине и шумска дивљина. Иначе, Лепеница тече поред насеља, испод једног каменог моста, али је сам Крагујевац удобно место с довољно ораница, ливада и шума. Капетанијат има четири чардака. То су:

Стубал. Први чардак капетанијата налази се у Стублу, један час хода од Витановаца, недалеко од границе, где иде један пут из Турске преко Мораве, и то преко тамошњег насеља које се зове Ново Село, а овамо хвата једну равницу широку четврт часа, а дугу три часа хода.

Лозна. Други чардак се зове Лозна, у чијој позадини је и истоимено хајдучко село, које је удаљено један час хода од Стубла. До Лозне, такође, долази преко Мораве један пут из Турске.

Грабовцац [Devengrabovaz]. Код Грабовца је трећи чардак ове чете, који је удаљен два часа хода од Лозне, а преко Мораве, на турској страни, има један турски хан с посадом од 100 пешака и 50 коњаника турске националне милиције, која је ту смештена. На пушкомет од чардака Грабовцац унутар границе је једно хајдучко село (?), док се с десне стране на брду налази један стари дворцац или замак [Schloss], од кога доле до Мораве води неки скривени пут.

Богдање. Четврти чардак оберкапетанијата је код Богдања, један час хода даље од Грабовца. Десно од Богдања су хајдуци у задњем рату имали свој шанац.

Према томе, компанија оберкапетана Станице Марковића покрива гранични терен од Витановаца до Богдања, где има четири чардака, од којих је сваки поседнут са по три човека. Осим тога, овај оберкапетанијат има на главном друму у Јагодини и Баточини по једног каднаџа са по 30 људи, који тамо стоје као посада, и то ради обезбеђења путника и њиховог подвоза. Дуж границе та јединица надзире терен у дужини од 5, а по дубини од 1,5 час хода, али је то земљиште, иначе, брдовито и неплодно.

ЧЕТА КАПЕТАНА АНДРЕАСА ХОСТИНСКОГ (Сталаћ)

Чета капетана Андреаса Хостинског [Hostinsky] броји 100 хајдука. Седиште капетана је у Сталаћу, где се на тамошњем брду налази један стари дворац или замак [Schloss]. С десне стране, испод тог брда, тече Западна Морава, која из Турске долази код села Каменице, а која доведе, напоменуто је, према Турској чини границу. Лево је тзв. Бугарска Морава, која долази од Ниша, те се на пушкетом од споменутог замка спаја са Западном Моравом, одакле и ова скреће лево, према Гуприји. Пола часа ниже, преко Мораве су три камена [3 Stein], који тамо беху постављени приликом задње размене уважене господе посланика.¹⁰ Иначе, на два часа уоколо лево од Западне и Велике Мораве терен није баш особито погодан, јер га уствари представљају брда и шуме, док је ливада, ораница и виноград мало. Међутим, сасвим је друкчија слика с оне стране Мораве, према северу, јер се тамо простире плодан терен, погодан за обраду, на коме може да успева све. Сталаћка чета има 11 чардака. То су:

Медвеђа. На један час хода од Богдања, задње постаје оберкапетана Марковића, налази се чардак Медвеђа, и то на самој Морави, код села Медвеђе.

Ивање. Други чардак је код Ивања, пола часа ниже Медвеђе, који је, иначе, постављен због тамошњег пута и промета.

Дренова. Трећи чардак ове чете, Дренова, налази се код истоименог хајдучког села, један час хода од Ивања. Ту, такође, има један пут који долази из Турске.

Стопања [Stupan]. То је четврта стражарница ове чете, која се налази поред истоименог хајдучког села.

Кукљин. Два часа од Стопање је пети чардак, који се зове Кукљин, и који се налази у близини истоименог хајдучког села, по

коме је и добио име. И ту има један пут који води преко границе у Турску, због кога је чардак и постављен.

Јасика. Два часа даље од Кукљина је шести чардак, који се налази код Јасике, по којој је и добио своје име, док се, иначе, између та два места протеже мочвара. У раније време је туда ишао пут од Ниша преко Крушевца ка Јагодини и даље према Београду. Преко Мораве, пола часа даље иза ње, лежи варошица Крушевац са посадом од 400 људи турске земаљске милиције, која стоји под командом једног диздара и четири капетана.

Макрешан [Makreschan]. Седми чардак је код Макрешана, један и по сат хода од Јасике, где, такође, има један скривен пут што води у, односно из Турске.

Клисуре. Осми чардак је код Клисуре, један и по час хода од Макрешана. Довде Морава чини границу с Турском, док је овај чардак већ на њеној десној обали, и то на брегу поред кога иде пут од Крушевца преко сталаћког превоза за Јагодину и даље за Београд.

Маскаре. Девети чардак је код Маскара, један час далеко од Клисуре. Недалеко од Мораве, близу чардака је хајдучко село (?) код кога је у задњем рату од наших био постављен један шанац.

Сталаћ. На пола часа од Маскара је десета стражарница ове чете — Сталаћ, и то на самом прелазу преко реке, управо онде где се спајају обе Мораве.

Катуна. Последњи чардак ове чете је код Катуне, који је удаљен 2 часа хода од сталаћког превоза (скеле?). Ту се налази и један стари пут за Јагодину, који је удаљен од границе један, а од Параћина четири часа хода.

Према томе, чета капетана Хостинског покрива погранични терен од Богдања у оберкапетанијату С. Марковића до Катуне. Ту има 11 чардака, од којих је сваки поседнут са по три човека. Погранично земљиште на том сектору је широко (дуго) 13, а дубоко 1,5 час хода, и у већини је шумовито и брдовито.

*
* *

Сад дођу капетанијати за одржавање реда на граници и у њеној позадини на друму Параћин — Гроцка, чије се људство ту, на одговарајућим местима, и налази, с тим што исто своје дужности обавља без икаквих чардака, којих и нема, осим код самог Параћина

ОБЕРКАПЕТАНИЈАТ КОСТЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА
(Параћин)

Чета оберкапетана Косте Димитријевића броји 100 хајдука. Седиште оберкапетана је у Параћину, док у чета има четири чардака, односно стражарнице. То су:

Параћин. Прва стражарница или чардак је у самом Параћину код тамошње контумацке зграде, где протиче река Црмница, и где, такође, постоји један шанац. Параћин се, иначе, налази на четири часа удаљености од већ споменутог Катуна, задњег чардака капетана Хостинског.

Лазарет. Друга стражарница је код тамошњег лазарета, преко кога се обавља читав промет.

Баба. Трећа стражарница је од Параћина удаљена два часа хода, а налази се на, иначе, плодној узвишици која се зове Баба, и то на самој граници, где пролази и један пут из Турске.

Мутница. Четврти чардак компаније се налази код Мутнице, близу границе, на један час хода даље од већ речене Бабе.

Иначе, пешачке и коњичке патроле овог оберкапетанијата стално крстаре лево и десно дуж границе и тако је обезбеђују. Осим тога, ова чета путницима даје подвоз и обезбеђење, а по потреби и веће пратње. Све у свему, Димитријевић са својим људством, на тај начин, покрива терен 7 часова широк, а 1,5 дубок.

ЧЕТА КАПЕТАНА ЈОВАНА ПОПОВИЋА
(Сена)

Чета капетана Јована Поповића има укупно 70 хајдука. Седиште капетана је у Сенима, сат и по хода од Мутнице у оберкапетанијату К. Димитријевића. Ту има мало обрадиве земље, јер је терен чете већином планински и под шумама. Чета има четири чардака. То су:

Сена. Прва стражарница је код Сена. Налази се уз само село, с ове стране високе Бреснице.

Раваница. Друга стражарница је у Раваници, на висини, један час хода од Сена, недалеко од српског манастира Раванице.

Аликија. Трећи чардак ове чете је код Аликије, три часа хода од Раванице, на високој планини Бресници, докле иначе, долази из Турске и један пут. Ту, код те стражарнице је тремећа подручја које се налази под Београдом и Темишваром, односно под Турском.

Ресава. Четврта стражарница је код Ресаве, где се налази један стари замак или дворца [Schloss], смештен између брда на једној и реке Ресавице на другој страни, одакле има само пола часа хода до хајдучког села Орашја [Orasch]. Ресава је удаљеда од Аликије четири часа хода.

Према томе, капетанијат Јована Поповића има четири стражарнице и терен од 1,5 час у дубину, а 9,5 часова дуж границе, која иде кроз шуме и планине.

ЧЕТА КАПЕТАНА БОЖЕ МИТРОВИЋА (Пожаревац)

Чета капетана Боже Митровића броји 130 хајдука. Седиште капетана је у Пожаревцу, где је закључен последњи мир, и где, иначе, постоји један шанац. Око Пожаревца је плодна земља са доста ораница, ливада и винограда и свега осталог што је потребно за живот, док на један и по час од Пожаревца протиче река Дунав. У саставу овог капетанијата се налазе и две истурене постаје. То су:

Рам. То је прва стражарница, која се, уствари, налази у старој тврђави Рам, на Дунаву, три часа хода од Пожаревца, визави од Нове Паланке, где се налази и превоз преко Дунава.

Вел. Градиште. Друга постаја је Градиште на Дунаву, а смештена је у старој тврђави истог имена, три часа ниже Рама. Од Градишта па до Ресаве има укупно 20 часова хода, што по читавој дужини покрива ова чета.

ЧЕТА КАПЕТАНА ПЕТКА ПАВИЋА (Ђуприја)

Чета капетана Павића се састоји од 50 хајдука, а налази се у Ђуприји на Морави, 2 часа хода од Параћина, и то на главном друму који долази од Ниша и води за Београд. Ту, у Ђуприји, за време последњег рата бејаше један доста јак шанац с грудобраном, и то управо на ушћу Раванице у Мораву. Иначе, у Ђуприји раније, уместо садашње скеле, бејаше један прилично јак и масиван мост преко Мораве, на путу Београд — Ниш, али су Турци тај мост запалили по паду Београда у наше руке и по свом повлачењу из овог дела Србије, тако да је он изгорео.

Овај капетанијат има своју стражарницу у самој Ђуприји, и то код већ поменутог шанца. То с једне, док с друге стране његово

људство, састављено од пешака и коњаника, редовно патролира лево и десно око Мораве и Ћуприје. Осим тога, та чета се стара и о самом превозу на Морави, одржавајући га у реду и обезбеђујући несметан саобраћај и пролаз путницима.

ЧЕТА КАПЕТАНА МАРКА КУМАНОВИЋА
(Смед. Паланка)

Чета капетана Марка Кумановића броји 52 хајдука. Седиште капетана, а и саме чете, је у Хасан Пашиној Паланци, поред које пролази главни друм Београд — Ниш. У Паланци постоји један шанцац, поред кога тече речица Јасеница, на којој се налази и један дрвени мост. Ту, крај шанца је и варошка стражарница. Хајдуци чете, иначе, патролирају друмом три часа лево и десно од Паланке, старајући се о саобраћају и обезбеђујући несметано путовање путницима. Осим тога, они, по потреби, обезбеђују подвоз и караване, а преносе и пошту.

ЧЕТА КАПЕТАНА МИЛОСАВА
(Колари)

Чета капетана Милосава броји 30 хајдука, а налази се у Коларима при тамошњем шанцу, а њена је дужност, као и паланачке чете, да обезбеђује пут, путнике и њихово кретање по друму Београд — Ниш.

ЧЕТА КАПЕТАНА МАКСИМА ПРОДАНОВИЋА
(Гроцка)

Чета капетана Максима Продановића броји 80 људи. Седиште капетана, а и саме чете је у Гроцкој. Чета има две стражарнице, од којих је једна истурена. То су:

Гроцка. Прва стражарница је у самој Горцки.

Авала. Друга стражарница од 4 човека се налази на Авали, код тамошњег старог града [Schloss].

Осим тога, ова чета даје тзв. водне патроле Дунавом све до Кулича, док други њен део обезбеђује друм Београд — Ниш, дајући и потребну пратњу путницима, те будно мотри на разбојнике који по околини скитају, како би такви вагабунди одмах могли бити и похватани.

СУМАРНИ ИСКАЗ

где и колико има компанија царске милиције и њихових капетана, односно колико постаја и чардака — стражарница постоји на граници, затим колико има часова хода од прве граничне стражарнице Јордан на Дрини, која се налази на час хода од Раче, на уоколо до Ресаве, а и даље све до Градишта на Дунаву.

Име и презиме капетана	Седиште	Број постојећих хајдука	Број чардака	Раздаљина од једног до другог капетанијата, односно од Црне Баре на Дрини до Вел. Градишта на Дунаву
Вук Исаковић	Црна Бара	80	4	4 часа хода
Јован Продановић	Прњавор	70	5	7 „ „
Милисав . . . ?	Павковина	40	4	6 „ „
Јован Михатовић	Бела Црква	42	4	4 „ „
Јефта Витковић	Ваљево	150	6	11,5 „ „
Јаћим . . . ?	Осеченица	70	4	5,5 „ „
Познан Жудовић	Броњари	110	6	8 „ „
Никола Ивановић	Чачак	170	6	8 „ „
Радојица Петровић	Цветка	70	3	4 „ „
Радован Станишић	Витановци	200	3	6 „ „
Станица Марковић	Крагујевац	200	4	5 „ „
Андреас Хостински	Сталаћ	100	11	13 „ „
Коста Димитријевић	Параћин	100	4	7 „ „
Јован Поповић	Сена	70	4	9,5 „ „
Божо Митровић	Пожаревац	130	2	20 „ „
Петко Павић	Ђуприја	50	1	— „ „
Марко Кумановић	Смед. Паланка	52	1	— „ „
Милосав . . . ?	Колари	30	1	— „ „
Максим Продановић	Гроцка	80	2	— „ „
С в е г а :		1814	65	119 „ „

Према томе, од Раче на реци Дрини, која тече у Саву, па до Градишта на Дунаву обезбеђују горе речених 18 (!) компанија са својим људством 75 чардака и постаја уопште, што износи укупно 119 часова хода, а по дубини од границе, опет, 1,5 час хода, изузимајући велике планине и шуме, с тим што се стражарчења одржавају и по седиштима самих компанија, како је већ описано.

Београд, 9. XI 1725.

De Creag
капетан и ађутант његове
висококнежевске светлости

*
* *

ЗАКЉУЧАК

који се даје на крају описа границе о којој је реч. Ваша Висококнежевска светлости!

Као што је Ваша Висококнежевска светлост, још пре две године, милостиво изволела поново захтевати потпуно уређење и обезбеђење границе, то је од надлежних за неопходно било нађено, с чим се иначе сложио и сам Царски ерар, да се целокупна национална милиција Краљевине Србије доведе у стање пуне спреме, а особито на граници према Турској, када је у том смислу издато и одговарајуће упутство по којем се имало поступити, у вези с чим је ова мисија и предузета, односно извршена, о чему се управо и извештавате.

Нашим описом су обухваћене све компаније, како оне на самој граници, које постоје од раније, тако и оне из унутрашњости, које су тек недавно постављене, а делимице и насељене, па су укратко споменуте и све дужности тих чета и њихових постаја. Сем тога је укратко констатовано и све што је досад учињено на уређењу компанија. Наиме, да одмах то кажемо, на одређеним местима су подигнути гранични чардаци, који су и именовани, па су између њих трасиране стазе и путеви, како кроз шикаре и шуме, тако и кроз стење и планине, док су преко јаркова и потока постављени пропуси и мостови. Наравно, све су то учинили сами милиционари, што, такође, спада у њихову дужност, док на стражарницама они држе своју сталну посаду, а између њих редовно патролирају. Они, надаље, посебно обезбеђују пролазе на главним друмовима код Параћина,

Чачка, Ваљева и Црне Баре, како нико некажњен не би прелазео преко границе и из Турске кријумчарио робу, услед чега је и царински приход Царског ерара већ порастао. Осим тога, капетани пограничне милиције, с извештајима, редовно шаљу своје гласнике према Београду, једне према Београду, а друге према филијалним командантима у унутрашњости, којих има четири.¹² Штавише, хајдучке компаније, првенствено оне у унутрашњости, дају и потребан подвоз, односно пратњу, казнене експедиције и све друго што је потребно за обезбеђење путника и високе госпде.

Сем тога, капетанима је сад заповеђено да имају без даљих опомена и заповести Ваше Висококнежевске светлости попунити своје компаније људством, с тим да би овака од њих бројала по 150 пешака и 50 коњаника. Јер ако досад то није било могуће због недостатка одговарајућих грунтова, сад то више није случај, јер су им ови управо додељени, па треба веровати капетанима кад обећавају да ће своје чете бројно увећати и довести их до прописаног стања, те да ће, следствено томе, и граница бити боље обезбеђена, како би милиција у евентуалном рату своје дужности према цару и земљи могла на задовољавајући начин извршити.

(Kriegsarchiv, НКР, Рг. Ехр., 1726,
IX, № 238, F. 6—27)

НАПОМЕНЕ

1. Речи и знакови у угластим заградама су преузети из оригинала.
2. Тај предлог је и усвојен, јер, касније, хајдуци нису примали ништа на име исхране, већ су, уместо тога, били ослобођени плећања десетине од производа, а можда и неких других дажбина.
3. Има доказа да је и тај предлог усвојен, и то у целини.
4. У заградама се додају и наводе имена насеља, односно седишта дотичних капетана.
5. Није јасно како и кад су се ти људи преселили ниже, у жупне крајеве, тј. да ли кад су већ постали хајдуци, или пак можда раније, док су још били сељаци.
6. Ова реч се и овде и другде сем у случају Авале преводи као дворца или замак, јер тако стоји и у оригиналу, док се ту можда ради и о каквим старим тврђавама, или бар о утврђеним, али већ демолираним дворцима, иако то, иначе, нигде не пише.
7. Знакови и речи у полукружним заградама су наши, тј. овде додати.
8. Засад расположиви документи доказују да су то били углавном српски сточари са Косова и шире Старе Србије, а не Албанци, па је, због тога, та реч овде и стављена под наводнике. То утолико пре што су повлашћена албанска племена исламске вероисповести на том подручју више и знатније

РАСПОРЕД ДОМАЋЕ МИЛИЦИЈЕ АУСТРИЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У 1725. ГОДИНИ

почела да се колонизују тек после 1737—1738. године, што турска власт или није могла или није хтела спречити, док је коначна албанизација српског живља по тим крајевима, бар она најмасовније, уследила знатно касније.

9. Мада у оригиналу пише Станишевић, изгледа да је то, ипак, био Радован Марковић, односно Станишић, син оберкапетана Станише Мерковића из Крагујевца.

10. Чини се да је то већ било познато место звано Три камена, па се, због тога, и пише великим почетним словом.

11. Наравно, то се односи првенствено на чете из унутрашњости, а не и на оне с границе према Турској.

12. Колико знамо, регуларни аустријски гарнизони с командантима тада су постојали, сем у Београду, још и у Ваљеву, Јагодини, Руднику и Шапцу.